

SIRLAR

NURUDDIN FARAH

Ali Mazrui ve çevirmenin yazılarıyla

Türkçesi
Sel Erensal

HECE YAYINLARI

SIRLAR: **Somalililerin Dağılması ve Yeniden İcat Edilen** **Kimlikler**

ALI MAZRUI

¹Somalililerin çoğunlukla Afrika kıtasının en homojen halklarından biri olduğu kabul edilir. Öncelikle altı aşiret ailesinin de kökenlerinin ortak bir ataya, Samaal'a dayandığı iddiası vardır: Doğruluğuna dair yeterli kanıt olmadığı halde bu ortak köken “efsanesi” Somali kimliğini oluşturan kollektif bilinçte oldukça önemli bir yer tutar. İkincisi, bir takım diyalektik farklar olduğu halde —ki bu farklar bazı zamanlarda karşılıklı anlaşmazlık yaratacak boyuttadır— Somalililer ortak bir dil konuştukları inancındadır. Üçüncü olarak, bütün Somalililer dini pratiklerde olmasa bile en azından kültürel olarak bir tür İslam dininin takipçisi gibi görünür. *Sırlar*'da İslam'a neredeyse hiç yer verilmediği halde din, Somali kimliğinin merkezinde bulunur. Son olarak, Somalililerin büyük bir çoğunluğu, çevreleriyle kulaktan kulağa gelişen ortak bir ilişkisel evrene sahip göçebe çobanlardır. Halkın bu “birlik” görüntüsüne tehdit oluşturma ihtimali olduğundan göçebelik paradoksal bir şekilde, genellikle en dirençli kabul edilen sözlü geleneklere dayanan kolektif varlığa ve geleneklere güçlü bir bağlılığı beraberinde getirir. Ancak, aynı zamanda, Somali halkını durmadan bölgedeki diğer halklarla bir araya getirdiğinden, göçebe hareketlilik Somali kimliği için müthiş bir dinamizm kaynağı da olmuştur. Zamanla Somalileşen “diğerle-

¹ Ali Mazru'i'nin "Secrets: The Somali Dispersal and Reinvented Identities" başlıklı yazısı, *Emerging Perspectives on Nuruddin Farah* eserinde yayımlanmış ve Sel Erensal tarafından çevrilmiştir.

rinin” kutbuyla (sonradan Somalili olan Wardey ve Oromo halkları örneğin), “ötekileşen” Somalili “benliği” arasında, yeni kurulan ilişkiler ve yeni tanışılan çevreler sayesinde durmadan yeniden şekillenen bir sürü kültürler arası deneyim vardır. (Bantulu) Pokomo halkının etkisiyle örneğin, hayvancılık ve tarım faaliyetlerini birleştirmeyi öğrenen insan sayısı giderek artmış ve bu sayede toprak ve su kaynaklarıyla kurulan ilişki, tam anlamıyla bir kavramsal devrime yol açmış, kültürel sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Göçebe hareketin başlattığı Somali halkının diasporizasyonu, 19. Yüzyılda Avrupa ile karşılaşma sonrasına daha da karmaşık bir hale geldi. Avrupalı sömürgecilik hareketleri ve sonrasında yaşananlar Somali halkını böldü ve insanları çeşitli ulusal kimlikler/vatandaşlıkları düşünmek zorunda bıraktı — Somali, Kenya, Cibuti, Ogaden/Etiyopya gibi. Nuruddin Farah’ın *Sırlar*’ı bir taraftan kimliklerin yerlerinden edilip birbirlerine eklemlendiği, neticede ideolojik ve askeri bir irredentizmle sonuçlanan bu ikili sürecin hikayesini anlatıyor. Somali halkı bir süre için bütün *Halkın Somalili* olabileceği ortak bir ulus arayan bölünmüş bir halktı. Somali’nin merkezde olduğu *Hari-talar*, aidiyet ve özlem hissi doğuran ve uzun zamandır var olan uluslar ötesi kimlik alanına bağlı kalırken, yeni oluşan çok sayıda ulusun vatandaşı olmak ve bir vatandaşlığa kavuşmak için çekilen zorlukları, mücadeleleri, deneme ve yanılmalarını gözler önüne seriyor.

Ancak Somali’nin hayali sınırları içindeki durum 1990’larda patlak veren iç savaşla birlikte çöktü. *Sırlar*’ın yakalamak istediği an da tam olarak bu kırılma anı. Bölünmüş Somali halkı, komşu Kenya hükümetinin kışkırtmalarının da etkisiyle, dünyanın dört bir yanında dağıldı. Yurt içindeki ekonomik ve siyasi koşulların etkisiyle İtalya ve Arap dünyasında oluşan Somali diasporalarına bir de iç savaşın neden olduğu diaspora eklendi — Kanada, Amerika ve dünyanın diğer başka bölgelerinde.

Somalili sığınmacılar göç ettikleri bu yeni bölgelerde, “ana akımın” içine entegre edilmesi gereken etraflı kuşatılmış kültürel

bölgeler olarak görüldü. Amerika Nüfus Kontrol Kurulu Ohio, Columbus'ta nüfusu on bir bini geçen bir Somali komünitesinde, ki bu sayı iki yıl öncesinin iki katıdır, dil ve kültürel farklılıklar yüzünden bir nüfus sayımı yapmanın bile imkânsız olduğunu iddia etmişti. Bu topluluğa daha etkili bir biçimde erişebilmek için Somali dilinde yayın yapan bir radyo kanalının kurulması gerekmişti. Ohio Eyalet Başkanı J. Kenneth Blackwell kendi ifadeleriyle şöyle diyor: “Somalililer dil bakımından toplumun geri kalanından izole yaşayan tek azınlık grubudur. İlk defa İslamcı ve Afrika kökenli Amerikalı topluluklarla karşılaşıyoruz... onları topluma kazandırmak için inanılmaz bir efor sarf ediyoruz.”² Peki söz konusu göçmenler onları “topluma kazandırmak” için sarf edilen bu eforlara nasıl karşılık veriyor? Kendilerini bu global alanda nasıl yeniden inşa ediyorlar? Yeni ama henüz alışık olmadıkları evlerinin dinamiklerine nasıl adapte oluyorlar? Eski vatanları Somali ile ilişkilerini nasıl sürdürüyorlar ve yerinden edilmiş diğer Somalililer onlarla nasıl ilişki kuruyor? Bunlar *Sırlar* serisinin bir parçasını oluşturan ve bu makalenin cevaplamayı amaçladığı bazı sorular.

İç savaş ve sonucunda Somali devletinin düşmesinin, Somali siyaset sahnesinde çelişkili gibi görünen iki sürecin başlamasına sebep olduğu söylenebilir: Bir yanda aşiretleşme, diğer yanda globalleşme. Siyasi bir yönelim olarak aşiretçiliğin, sömürge politikası tarafından tetiklendiğini söylemek yanlış olmaz. *Sırlar*'da önemli bir kahraman olan ve Somali tarihi bilincini temsil eden Nonno'nun, o zamanlar İtalyan sömürge güçlerinin şart koştuğu şekilde kimliğinde aşiret isminin yazmasını reddettiği için tutuklandığını biliyoruz. Salıverildikten sonra, Somali'nin İngiliz himayesindeki bir bölgesinden geldiği için onu Britanyalı olarak tanımlayan bir kimlik almış. Neden aşiret kimliğinin belirtilmesinden önce İngiliz olmayı kabul ettiği sorulduğunda Nonno şu şekilde cevap verir:

² J. Kenneth Blackwell in *The Columbia Dispatch*, Cumartesi 6 Mayıs 200, s.B4

Çünkü ‘Britanya’ politik bir düzene işaret eder, devlete, Tahta falan... İngiliz, Galli, İrlandalı ya da İskoç olmak ise kişinin geldiği kökenlere işaret eder. Bir insanın ‘Somalili’ olması belirli bir aşirete ait olmanın aksine, politik bir varlığı belirtir. Aşiret politik değildir, kişinin en ilkel kan bağlarını tanımlar.

Fakat, sömürge yönetimi bunu ulusal kimlik kartında belirtilmesi zorunlu bir ifade haline getirerek, aşireti katı bir şekilde yeni oluşan Somali siyasi alanına dahil etmiş ve aşiret sistemini siyasallaştırmışlardır.

O halde sömürgecilik sonrası Somali’deki mücadelelerden birinin, aşireti Somaliliğin bir parçası olmaktan çıkarıp sadece ulusal bir imge olarak kullanmaya devam etmek olduğu söylenebilir. 1960’larda İtalya ve Britanya tarafından sömürgeleştirilen Kuzey ve Güney bölgelerin birleşebileceği, içerideki tüm farklılıkların üstesinden gelinebileceği ve yeni bir Somali ulusçuluğu döneminin başlatılabileceği yönünde gerçek bir heyecan vardı. Halk Darood ve Hawiyye olduklarını unutmaları ve Somalili olduklarını sadece mevcut ulus devlet bağlamında hatırlamaları için teşvik ediliyordu. Fakat iç savaş Somaliliğin parçalanmasına sebep olmuş, halkı bölmüş ve siyasallaştırılmış aşiret parçalarına ayırmıştı. Bu süreçte yaşananlar şöyle anlatılmış:

İlişkilerimizi gözden geçirmeye, Somali’nin bizim için ne anlama geldiğini düşünmeye zorlanmıştık; daha büyük bir birlik olan ulusun başarısız olduğu yerde, küçük birlikler başarı kazanmıştı. Barış uçup gitti, diye düşündüm, barış kaçtı.

Ve tek bir Somali için, bütün bir Somali halkı için verilen görünmez, tek bir bayrak altından yürütülen mücadele artık yıpranmalara yol açmaya başlamıştı ve “insanın dilinin söylemeye varmadığı savaşlar devam ediyor, isyankâr topluluklar birbirlerini yok ediyordu.”

Daha önce belirtildiği gibi, Somali halkı arasında ortak bir kimlik hissi oluşturduğu düşünülen en önemli faktör, ortak bir dile

sahip olmalarıydı: Somali dili. Afrika'daki diğer ulus devletler sayısız dilin varlığıyla boğuşurken ve ana dilde konuşanlar aralarında bölücü bir bilinç oluşturmakla suçlanırken, Somali halkının onları bir arada tutan ve iç etnik-milliyetçi çatışmalardan nispeten uzak tutan doğal bir dilsel bağa sahip olduğu söyleniyordu: Somali halkının kendilerini sadece dış düşmanlara karşı koruması gerekiyordu.

Ortak bir dil sayesinde bir araya gelmiş Somali halkı efsanesi iç savaşıyla birlikte çökmüş oldu. Artık önemli olan ortak dili konuşmak değil, kişinin sahip olduğu bölgesel ya da aşiretsel Somali aksanıydı. Kişinin aksanı bir yandan önemli bir değerken, diğer yandan büyük bir yükü. Kalaman'ın annesi Damac, bu çalkantılı zamanlarda hayatını saldırganların aksanını anında çözebildiği için kurtarabilmişti. Kalaman'ın bir yabancıyla rahatlıkla sohbet edebilmesinin tek nedeni ise karşısındaki kişinin annesi gibi Orta Bölgelerden geldiğini anlamış olmasıydı. Yol kenarında sorguya alınan adamlardan bazıları sahip oldukları Somali aksanı ya da tonlamaları yüzünden, “her gece şehre akın eden silahlı milisleri” desteklediklerinden şüpheleniliyordu. Sırf diyalekt ve aksan hataları yüzünden pek çok masum insan “kırmızı berelilerin başındaki diktatör ve onun haydutlar ordusu ile rejimi devirmek için savaştıklarını iddia eden, ancak ulusun değil kendi çıkarları için mücadele veren kanunsuzların liderleri arasındaki bu kafa kafaya çatışmanın kurbanı” olmuştu.

Toplum daha küçük yapılarda aşiretler ve alt aşiretlere bölünürken, bir yandan da Afrika'nın diğer bölgelerine, Asya'ya, Avrupa ve Amerika'ya doğru bir yol bulmuş insanlar sayesinde git gide globalleşiyordu. Bu dağılma coğrafi olduğu kadar, diğer azınlık ve çoğunluk kültürlerinin tarihlerinin ve kimliklerinin kesiştiği noktada yeni vatandaşlık türleri ve giderek artan melez kültür biçimlerini de içeriyordu — bu da karşılığında anavatanla yeni ilişki biçimleri ve tepkiler doğuruyordu. Aşiretin “evdeki” izolasyonu atık kültürel sahnede melezleşmesiyle paralel seyrediyordu. Bu kimlikçi “kriz” kendini nasıl çözebilir?

Sırlar'ın ana kahramanı Kalaman, aslında iç savaşın tetiklediği Somali kimliğine dair zorlukların zıt uçlarının metaforik bir temsili olarak okunabilir. Kalaman ismi, merak uyandırıcı tartışmalara yol açan, “bazıları bunun İslami bir isim olduğunu, diğerleri ise kökenlerinin İslamiyet öncesi Somali isimlerine dayandığını” söylediği gizemli bir isim. Patirica Alden ve Louis Tremaine'e göre doğumunda büyükbabasının ona verdiği bu isim “kalaman kelimesinin Arapça anlamlarından biri hatip olduğundan, Kalaman'ın da kendisi gibi bir hatip olacağına” dair yanlış bir öngöründen kaynaklanıyor³. Said Samatar ise, Kalaman isminin kahramanın “bölünmüş” zihin yapısına işaret ettiğini söylüyor.⁴ Peki isim aynı zamanda Arapça *kelam* (sözcük) kelimesinin, *kelamullah*'ta (Allah'ın sözü) olduğu gibi *ikili* bir versiyonu olabilir mi? Bu durumda Kalaman bir ikiliği — farklı anlamlara gelen tek bir kelime — ve belirsizliği sembolize eder—iki ya da daha fazla anlama gelen tek bir kelime. Kalaman'ın durumunda ikilik ya da belirsizlik gerçek babasının kim olduğunun bilinmemesinden kaynaklanıyor. Tek bir babanın yani Yaqut'un oğlu mu — aşiret yapısının biyolojik olarak “bir” olduğuna gönderme yapıyor— yoksa İtalyan, İngiliz ve Etiyopyalı sömürge güçlerinin — ve sömürgecilik sonrası var olma koşullarının — Somali'yi melezleştirmesine işaret ederek, annesine tecavüz eden adamların hepsinin ortak bir ürünü mü?

Toplu tecavüzün kolektif yapısı, aslında aşiret kimliğini reddetme olarak okunabilir. Bu durumu Kalaman'ın da sorguladığını görüyoruz: “İnsanlar tecavüzden doğan bir çocuk olduğum habesine nasıl tepki verecekti? ... Bu durum doğal olarak basit fikirli, aşiretlere takıntımı birçok insanın kafasını karıştıracak, biyolojik babam olan tecavüzünün adını bilme ve beni o soya dahil etme haklarını ellerinden aldığımı düşüneceklerdi. Sadakat gösterecek, aşiretlerin aşiretleri katlettiği bu çağda, uğruna ölecek, öldürecek bir

³ Patricia Alden ve Louis Tremaine, *Nuruddin Farah* (New York: Twayne, 1999) s74

⁴ Said S.Samatar, “Are There Secrets in Secrets?” *Research in African Literatures* 31, 1(2000), 141

ailem olmadığı için bana acıyacaktı.” Kesin, tartışmasız bir aşiret kimliğine sahip olmadığı için Nonno Kalaman’ı “birçok dünyanın keşiştiği bir kavşağın vatandaşı” olarak ve ilerlediği yolu “dört bir yana” ayrılan bir yol olarak tanımlıyor ve bu yolda tabelaların onu “geri dönüşü olmayan dolambaçlı yollara” çıkardığını söylüyor. Modern Somali zihniyetinde, aşiretin kimliğin köklenmesini ve sabitlenmesini sağladığı düşünülür: Ama aynı zamanda iç savaşta körüklemek isteyen savaş ağalarının elinde bir piyon haline de gelmiştir. Yine de aşiret sistemi olmadan Somali, ve elbette Somalilik, belirsizliğe ve kafa karışıklığına sürükleyen bir girdaptır.

Kalaman’ın global, çok kültürlü benliği daha birçok şekilde sembolize ediliyor. Mutfak dolapları Batı’dan ithal edilmiş bal, Zairo-is’tan pilipili, Etiyopya’dan berberre, Hint baharatları ve daha türlü gıda bulunuyor. Yönettiği şirket, birçok başka işin yanında Somali, Arapça, İngilizce ve İtalyanca çeviriler yapıyor — hepsi Somali kimliğinin tarihini oluşturan elementler olmanın yanında artık globalleşmiş olan dile de işaret ediyor. Somali dili “ulusal kimliği”; Arapça antik döneme kadar uzanan Arap-İslam kökenleriyle olan ilişkiyi; İtalyanca ile eski sömürgeci şehirle kopmayan bağlantıları; ve İngilizce ile yeni global düzendeki yerini belirtiyor. Kalaman’ın isminin belirli bir “ikilik” belirttiği düşünüldüğünde, ulusötesi yapının aşiretçilikten önemli görüldüğü söylenebilir.

Bir anlamda, dil ve benlik arasındaki bu etkileşim Farah’ın Afrikalı yazarların eserlerinde kullandığı dil seçimiyle ilgili olarak da nerede durduğunu belirliyor. Farah Ngũgĩ’nin “kendi halkına daha iyi erişebileceğini düşündüğü” için ana dili Gikuyu ile yazmayı tercih etmesini, dilsel aşiretçilikle eşdeğer görüyor. Ngũgĩ’nin “halkım” tanımıyla ayrıca bir problemi olduğunu belirtiyor. Farah kendi düşüncelerini şöyle tanımlıyor:

...Halkımın kim olduğunu tanımlamaya çalıştığımda ve kendime gerçekten kendimi en yakın hissettiğim halkın hangisi olduğunu sorduğumda, sadece Somalililerin değil, tüm Afrika kıtasının,

entelektüel olarak geliştiğim ve ilk romanımı yazdığım Hindistan'ın, kültürel olarak da beni etkilemiş Arap dünyasının, hepsinin benim halkım olduğunu görüyorum. Benim halkım dünyanın herhangi bir yerinde sömürülmüş ve kendi gururlarından mahrum bırakılmış insanlardır.⁵

Farah daha sonra kendi kimliğini, aşiretten küresel düzeye uzanan, etkileşim halindeki toplulukların birbirine yakın ve eşmerkezli daireleri üzerinden tanımlamaya çalışır. Ancak kendisine rağmen, aşiretleşme ve globalleşme arasındaki, tek ve çok arasındaki, “saf” ve hibrit olan arasındaki gerilim Sırların her bir sayfasında kendini belli ederek, sadece Somalili olmak hakkında değil, aynı zamanda var olma sebebi hakkındaki şüpheleri ortaya döker. Somali'nin tamamen çöküşü ve küreselleşmenin yaygın etkisi göz önüne alındığında, ulus devlet temelli bir Somalilik kavramı mantıklı mıdır, yoksa Somalilik farklı parametreler doğrultusunda yeniden mi yapılandırılmalıdır? Kalaman'ın babası olduğu var sayılan adamın baş harfleri Y.M.I., Somali'nin çocuklarına sorduğu bir soru olarak da okunabilir: *Why (Y) Am (M) I (I)*?⁶ Bundan dolayı bir ulus devlet olarak mı var olmalıyım? Başka bir yerde belirtildiği gibi, “Afrikalı devletlerin çoğu içine yerleştikleri toplum içinde sağlam köklere sahip değildir. Kurumlar durmadan çöker ve çöken devlet, hayatta kalmak için kendi çocuklarını yer — içdiş edilenin öfkesidir bu.”⁷ Her şey paramparça olur; merkezin artık etrafındakileri tutabilecek gücü kalmamıştır! Aynı zamanda küreselleşmenin güçlerinin ulusal egemenliği yavaş yavaş yok olmaya iteklediği söylenir. O halde Somali'nin bir *devlet* olarak var olmasının bir mantığı var mıdır?

Somalili kimliğinin globalleşmesi ve “anavatan” ile olan ken-

⁵ “Nuruddin Farah”, in *Interviews with Writers of the Post-Colonial World*, eds. Feroza Jussawalla and Reed Way Dasenbrock (Jackson and London: University Press of Mississippi, 1992) s45.

⁶ Türkçesi: Neden Ben?

⁷ Ousseina Alidou and Alamin Mazrui, “Secrets: Farah's Things Fall Apart,” *Research in African Literatures* 31, 1 (2000), 122

dine özgü ilişki *Sırlar*'da Sholoongo, Timir ve Waliya karakterleri üzerinden vurgulanıyor. "Sholoongo" kelimesi, düzenli olarak birbirlerinin maddi ihtiyaçlarını karşılamak için üyelerin dönüşümlü bir şekilde para yardımı yaptığı kadın gruplarını ifade eder — bu olgu bazen "atlıkarınca" olarak da tanımlanır. O halde Sholoongo için kolektif bir Somalili kadın figürüdür denebilir: "İnsan ve hayvanların alabileceği bütün şekilleri temsil eder... Sholoongo orada, *diğerlerinde*. Böylece sonsuza dek yaşayacak hangi sebepten olursa olsun." Sholoongo gerçekten de Somali anavatanıdır. Sekse olan bariz takıntısı insanların "orospu, cadı dediği bir kadının arkasından çirkince sözler sarf etmesine" sebep olurken, bir yandan da sapkın kadın imajı çizerek ataerkil hayal gücünün Havva'sını besler. Bu imaj, söz konusu Somali olduğunda, Sholoongo'nun da kurbanı olduğu sünnet gibi vahşetlere çıkar.

Sholoongo'nun *duugan* kökenleri de aynı derecede önemlidir, "doğduğu gece yıldızlar son derece uğursuz kabul edilen" bir konumdayken" canlı canlı gömülmesi gereken bir bebek olarak doğmuş. *Duugan* metaforu, insanların kız çocuklarını istemediği ve zaman zaman onları gömmek kadar sert eylemlere başvurabildiği söylenen Arabistan'daki İslam öncesi *cabiliye* dönemine bir gönderme olabilir. Bu nedenle bir *duugan* çocuk olan Sholoongo, ataerkil irade altında baskılanmış ve marjinalleştirilmiş Somali kadınlarını temsil eder. Elbette bebek Sholoongo'nun terk edilmesi Somali'nin, Afrika'nın kıyamete sürüklendiği görüşünü, kendi çocuklarını teker teker yemeye devam ettiği görüşünü de destekler.

Bir zamanlar Kalaman'ın çocukluk arkadaşı ve "gizli sevgilisi" olan Sholoongo *Sırlar*'da yeniden ortaya çıktığında Amerika'dan yeni dönmüş, tamamen erişkin bir kadındır. Artık bir Amerikan vatandaşıdır ve "ABD Sanatçılar Birliği kadar güçlü bir kurum (olan) Amerika Şekil Değiştirenler Birliği yönetim kurulu üyesi" olarak çalışır — bu durum dinamik bir Somalililik anlayışının "kolektif rahmi" olarak, bireysel kimliğin nasıl devamlı bir etkileşim halinde olduğunu ortaya koyar. Somali doğumlu bir Amerikalıdır

— hem vatandaşlıkta hem de kültürel olarak — ve “her bir yetişkinin zihninde türlü skandallar beslediği” New York’ta tanıştığı Fas doğumlu bir haydutla evlidir. Pratik açıdan bakıldığında, yetişkin Sholoongo, Afrika, Orta Doğu ve Batı kültürlerinin birleşiminin soyut bir örneği ve “Amerika’dan gelen bir cadı, güçlerini arttırmak için beyaz adam büyüsü kullanan Ogadenli bir *duugan*” olarak devam eden bir gizemdir.

Bir şekil değiştiren/aktris olarak, Sholoongo elette bir performans sergiler. Üstlendiği rol, kişinin göç ettiği yeni kamusal alanda vatandaşlığın performatif bir müzakere olarak algılanmasına benzer. Vatandaşlık, kültürel üretim, tüketim ve belki daha da önemlisi teşhir, kadar yasal belgelerin de meselesi haline gelmiştir. May Joseph konuyla ilgili şöyle diyor: “Sosyal ve politik olarak inşa edilmiş bir kavram olan katılımcı demokrasi performansın fenomenoloji deneyimini, çağdaş vatandaşlığın inşası için mevcut ve hayal edilen araçlarla birleştirerek bilgi üretir. Sosyal ilişkilerin yaşanmış ve teşvik edilen bir uygulaması olarak performansın çoklu yapıları ve yapılandırıcı alanı, vatandaşın özne olarak bilinçli bir şekilde kendinin farkına varmasını gerektirir.”⁸ Sholoongo da yeni kimliğine göre düzenlenmiş, gerçek yaşını bile gizleyen “Amerikan pasaportundan bahsetmesinin sebebi”, Amerikalı olduğunda kazandığı bu yeni öz farkındalığı göstermektedir.

Yeni bulduğu Amerikan vatandaşlığına ve Amerika’daki kocasına rağmen, Sholoongo hamile kalmak için Somali’ye döner. “Ana vatanına” duyduğu nostalji ve beslediği aidiyet duygusu Somali’den ayrı kaldığı yıllarda azalmamış. “Buraya hamile kalmak için geldim” der Kalamana. Belki de gelecekteki bebeğinin birden fazla, bilinmeyen benliğe sahip bir Somalili olmasını umduğundan, babasının Kalamana olmasını ister. Fakat Kalamana planladığı bu bebeğin biyolojik babası olmayı reddedince, Sholoongo amacına Nonno’ya uyguladığı *hor-gur* ile ulaşmaya çalışır, “tecavüz” anlamına gelen fakat erkeklerle-

⁸ May Joseph, *Nomadic Identities: The Performance of Citizenship* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999) p13

rin yaptığı gibi arkadan değil (*daba-gur*) önden gerçekleştirildiğini bildiren uydurma bir kelimedir bu. Bu eylem aynı zamanda Somali'nin Avrupa ve İslam sömürgelerinin etkisiyle yok olmuş anaerkil yanını kutlamak ve buna bir değer biçmek anlamına da gelebilir.

Nonno, elbette akıllara Ngūgī wa Thiong'o'un Somali'nin sömürgecilik öncesi ve sonrası dönemlerini yaşamış ve herkes için farklı bir anlam ifade eden, yaşsız karakteri *Matigari*'sini getirir. Genç bir adamken “Nonno, adındaki s ve b harflerini f ve t harfleriyle” değiştirmiş. “Uzun ama aynı zamanda da kısa bir yolculuktu bu. İsmi Misbah Arapça'da ‘ışık’ anlamına geliyordu, değiştirilmiş hali Miftah ise ‘anahtar’”. Süregelen savaş nedeniyle Somali'nin üstüne gölge düştüğü halde, Nonno ülkenin tarihi, bilinci ve ruhu üzerine ışığın yeniden düşmesini sağlayacak anahtar olarak varlığını sürdürüyor. Amerikalı olmuş Somalili kadının temsilcisi olan Sholoongo'nun yeni ve global rahminde Somali'yi yeniden doğurmak için tecavüz ettiği de Somali'nin bu tarihsel bilincidir — Nonno tam anlamıyla bir Somalili sayılamayacak olsa da.

Kimliği belirsiz bir Somalili çocuk doğurma amacı Nonno ile yaşadığı cinsel birliktelikte bile yok olmaz. Sholoongo ile Nonno, Nonno'nun evindeyken, cinsel birliktelik çocukluğundan beri Kalaman'ın kullandığı yatakta gerçekleşir: yatak Kalaman'ın yatağıdır. Ve anlaşıldığı üzere “iki babanın soyu hakkında bir anlaşmaya varmadığı bir bebeğin kanı hakkındaki düğümleri” çözebilmek için “İslam'da babalık tespit edilirken yataklar hukuki açıdan önemli bir yere sahiptir.” Burada Hazreti Muhammet'in şu sözünü hatırlatıyor “Bebek yatağıdır.” Bazı müslüman alimler bu sözü “evlilik yatağı” olarak yorumlayarak, bebeği evli ebeveynlerin “yasal” ürünü olarak tanımlar. Fakat Sholoongo sözü daha doğrudan algılar: Yatak Kalaman'ın olduğuna göre, Nonno ile girdiği ilişki sonucunda hamile kalmayı umduğu bebek de Kalaman'ın olacaktır. Geleceğin Somalililiğinin bir sembolü olan bebeğin kimliği daha da büyük bir karmaşadır — Amerikalılaştırmış kolektif Somalili bir anne ve yaşsız ve çoğul bir Somalili olan ve aynı zamanda bebeğin “yasal” babası

Kalaman'ın, büyükbabası olan biyolojik bir babanın yarattığı karmaşık bir kimlik.

Fakat ne yazık ki Sholoongo hamile kalmaz. Somali aşiret politikaları yüzünden zehirlenmiş ve en sonunda paramparça olmuş Somali artık olmadığından, eski ve yeni de artık bir uyum içinde değildir. Nonno, Sholoongo'ya "içine boşalmamayı tercih ederim ... içim çöp dolu," derken gelmekte olan bu reddin farkındadır ve "spermilerim bozulmuş, ölümcül bir enfeksiyon taşıyormuş gibi. Bilsedin benimle hiçbir şey yapmak istemezdin," diye açıklıyor. Ama Sholoongo Nonno'nun uyarısına ihtiyaç duymaz: "İçime boşalabilirsin," diye yalvarır. Nonno bu isteğini yerine getirdikten kısa bir süre sonra ise damlamaya ve kaşınmaya başlar. "Ağır ağır akan bir musluk gibi damlıyordum. Kasıklarımın içindeki kıllar, öncesinden daha şiddetli bir şekilde kaşınıyordu. Bir böcek kıyafetlerimin içine sızmanın bir yolunu bulmuştu sanki." Sıcak suyla defalarca yıkanır, kendini tekrar tekrar ovalar, vücudundaki bütün yarık ve çatlakları yağlar ve bacaklarını "yeni sünnet edildiği için canı acıyan bir genç kızın rahatsız pozisyonuyla sıkı sıkı" kapatır fakat hepsi boşunadır — Sholoongo da Somali kadınlığına uygun olarak sünnet edilmiştir tabii ki. Böylece Somali ve diasporası arasındaki yasak aşk acı verici, kaşıntılı ve akıntılı bir sona erer, nakledilen organı reddeden bir beden gibi.

Sholoongo'nun üvey kardeşi Timir, Somalililerin globalleşmesi ve Somali'ye aralarındaki nostaljik ilişkinin bir başka boyutunu tanımlar. Sholoongo gibi o da vatadaşı olduğu Amerika'dan henüz dönmüştür. Yeni girdiği alanda kazandığı yeni kültürel vatandaşlığı sergilemeye çalışırken Kalaman Amerika'nın onu nasıl değiştirdiğini hemen fark eder. Kalaman ile konuşmaları Timir'in yaşadığı "Kaliforniya'da bir partide soracağınız türden" sorular ile "yoga yapan, sanatsal olduğunu iddia eden bir modern zaman hippisiyle" konuşuyor gibi hissettirir. Somalili olmaktan uzaklaşmıştır ve artık Somali'ye globalleşmenin buğulu camlarının ardından bakıyordur. Kalaman'ın annesinin bir zamanlar koruma için kolunun üst kıs-

mına içinde isminin numerolojik değerin yazılı olduğu bir muska bağladığına inanamaz. Timir için bu gibi iddialar sadece jet-lag olmuş beyninde değerlendirildiğinde— jet globalleşmeyi sağlayan araçlardan biridir — ve sihirli ellerin televizyon ekranlarından sergilediği — globalleşmenin bir diğer aracıdır bu— “büyü ve tabu” gösterisi ile bir anlam kazanabilir.

Timir’in ayrıca Amerika Gay Hareketinin faal bir üyesi olarak alışılmışın dışında renklerde giyindiğini görüyoruz. Eşcinsel eğilimi, elbette tamamen Amerika’daki yaşantısının bir sonucu değil. Somali’de geçen çocukluğunda bile bu eğiliminin izlerini görebiliyoruz. Somali’de geçen sahnelerden birinde Fidow’u bir başka karakterle, Fidow’la birlikte nehirde “kimsenin onları görmeyeceğini” sanarak “iş pişirirken görüyoruz. “Bedenleri köpekler gibi birbirine kenetlenmişti. Fidow arkada, Timir eğilmiş bir halde öndeydi. Fidow ileri geri hareket ediyordu, Timir ise hareketsizdi... Sonra Fidow’un arkasına geçme sırası Timir’e geldi.” Zimbabwe Başbakanı Robert Mugabe ve Uganda Başbakanı Yoweri Museveni eşcinselliğe düşman olduğu, bunun Afrikalı olmadığını düşündükleri halde, Farah eşcinselliğin Afrika’daki cinselliğe dair bir gerçeklik olduğunu vurgulamak istiyor. Fakat Somali’nin kültürel çevresi bu cinsel eğilimin açıkça ifade edilmesine izin vermez: Timir ancak Amerika’ya gidince bu eğilimini dile getirebilmiş ve eşcinsel haklarını savunan bir aktivist olabilmıştır.

Cinsel eğilimi belirtmek için kullanılan bu tipik Amerikan yöntemi de aynı zamanda performatif bir eylemdir. Timir kendini her bakımdan bir tiyatro insanı olarak tanımlar. “Tiyatro teorisi dersleri veriyorum,” der, “zaman zaman fırsat buldukça yarı profesyonel olarak oyunlarda oynuyorum. Bir takma isimle yerel haftalık dergilerden birinde değerlendirme yazıları yazıyorum.” Ve Amerikalı sevgilisi Wayne ile “rolleri değiştiriyor, birbirlerini başkalarının adıyla çağırıyor ve zaman zaman birbirlerinin yerine geçiyorlar. Wayne kendini Afrikalı olarak, Timir ise Afro-Amerikalı olarak tanımlıyor.” Rollerini de değiştiriyor, birbirlerinin kıyafetlerini giyi-

yorlar. Afrikalı Amerikalı tarihçesinin Afrika kıtasıyla kendine özgü bir ilişki geliştirdiği kültürel bir ayrışma noktasında bulan Timir, Somali kökenlerini farklı bir bakış açısıyla kabullenerek kültürel olarak Amerikan vatandaşlığı kazanmak istiyor.

Somali'yle yeniden tanımlanan bu ilişki, Somali'ye, "eve" dönüşken kendisine Somalili bir eş bulma arzusunda kendini belli ediyor. Belki de Somalili yakınları ve akrabalarının gözündeki heteroseksüel görünümünü sürdürme çabasıyla "tercihen çocuğu olan bir kadın almak için" geldiğini öğreniyoruz, "Parası ve Amerikan pasaportu karşılığında o ve San Fransisco'daki sanatçı erkek arkadaşı arasında üçüncü kişi olmayı kabul edecek bir kadın." Ve tıpkı Sholoongo'nun aslında Kalaman'dan çocuğunun babası olmasını istemek için gelmesi gibi, Timir de ondan evrensel kültürlerin yol ayrımında sağdıcı olarak yanında durmasını ister.

Ancak yine, Sholoongo'nun meselesinde olduğu gibi, Timir'in de Somali ile yeniden bir bağ kurma çabası başarısız olur. Somali çok hastadır ve aşiretçilik artık iyice yerleşmiştir, Timir ise aralarında uyumlu bir bütünlük sağlayamayacak kadar "melezleşmiş" ve "globalleşmiştir." "Timir'in tarifine uyan bir adamın...kiralık aracını sürerken havaya uçtuğuna" ve "adamın öldüğünden bahsedildiğine" dair bir felaketin haberi gelir. Okurlar olarak biz, Timir ile tercihen bir çocuk sahibi Somali yerlisi bir kadın arasında planlanan evliliğin gerçekleştiğine tanık olmayız. Somali'nin Avrupa'daki diasporasında Waliya vardır, "Somali'nin geleceği en parlak top modellerinden biridir," İtalya'da yaşar ve ismi sık sık İtalyan gazetelerinde geçer. Bu gazetelerin okurları sıklıkla, "Afrika'nın en karanlık bölgesinde ... kerpiç bir kulübede yokluk içinde büyümüş Somalili genç kadınla ilgili" hikayelerle beslenir. Burada Amerika'da popüler olmuş ve Amerikan gösteri dünyasına hayatına dair çıkarılan türlü egzotik hikayelerle girmiş İman'a yapılan göndermeyi görmemek imkânsız. Waliya Somali'de ara sıra ziyaret ettiği, "söylene söylene bir, en fazla iki gün" kaldığı bir villaya sahiptir ve bu evin sınırları içinde Majesteleri olarak anılır — "bağımlılığını karşılayamayacak" bir evde